

Прегледни рад
УДК: 37(=163.41)(44)"19"
616-083(44)"19"
doi: 10.5937/zrffp54-48139

ЗНАЧАЈ ПРОСВЕТНОГ ОДЕЉЕЊА У ФРАНЦУСКОЈ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И ЛЕЧЕЊЕ СРПСКЕ ОМЛАДИНЕ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Милена Ж. ЖИКИЋ¹

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Фармацеутски факултет
Нови Сад (Србија)

Тања Ч. МИЛОСАВЉЕВИЋ²

Универзитет Дзурна обала
Ница (Француска)

¹ milenazikic85@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5712-3015>

² phd.lingvista@gmail.com

Примљен: 7. 12. 2023.
Прихваћен: 17. 6. 2024.

ЗНАЧАЈ ПРОСВЕТНОГ ОДЕЉЕЊА У ФРАНЦУСКОЈ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И ЛЕЧЕЊЕ СРПСКЕ ОМЛАДИНЕ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Кључне речи:
Просветно
одељење у
Француској;
особље;
образовање српске
омладине;
течајеви;
лицеји;
колеџи;
лечилишта.

Сажетак. Ратне прилике у Краљевини Србији, након 1915. године, поред бројних победа и пораза, проузроковале су и живот у избеглиштву. Поред народних посланика, чиновника и војника, у Француску је дошао велики број српске омладине за коју је требало организовати наставак школовања. Велике заслуге у образовању српске омладине у Француској имали су: Андре Онора (André Honnorat), француски посланик и покретач иницијативе о школовању српских ученика у Француској, Љубомир Давидовић, министар просвете у Влади Србије, и Огист Боп, француски посланик у Краљевини Србији, који су допринели да идеја заживи. Просветно одељење Министарства просвете Краљевине Србије, установљено у Паризу, било је задужено за школовање и васпитање српске школске омладине у Француској. На основу *Уредбе о школовању и васпитању српске школске омладине у Француској*, долазимо до података о раду и организацији Просветног одељења.

У раду је приказан значај Просветног одељења у Француској за школовање српске омладине кроз све нивое образовања (основна школа, виша основна школа, учитељска и трговачка, као и лицеј, колеџ) и дат је увид у лечење српске омладине за време Првог светског рата.

Увод

Први кораци зближавања Француске и Србије на пољу образовања уследили су почетком 1840-их година када су, поред педагошких, успостављене и трговачке везе између Србије и Француске. Сарадња на пољу образовања огледала се у школовању српских студената, стипендиста српске владе – „благоејанаца” у Паризу са циљем формирања интелектуалне елите у Србији (Sretenović, 2009, стр. 538). Реч је о „паризлијама”, тј. о српском грађанству које се школовало у Француској (нпр. Јован Маринковић, Константин Николајевић, Филип Христић, Љубомир Ненадовић, Јеврем Грујић, Јован Ристић, Миливоје Блазнавац и др.) (Колаковић, 2015, стр. 18–19). Тако се високи кор Србије, тзв. интелектуална елита, формирао захваљујући образовању у Француској током XIX века. Интензивније прожимање поменутих држава уследило је на почетку XX века (1903. године) услед промене династије и спољнополитичког курса у Србији (Петровић, 2011, стр. 60). Рефлексија овог периода уследила је уочи Првог светског рата када су француски универзитети имали на студијама 7% више студената из Србије у односу на студенте из других балканских земаља (Румунија, Бугарска, Грчка), а омиљени град за студирање био је Париз (Трговчевић, 2003, стр. 215).

Француска је била земља која је за време Првог светског рата отворила врата српским избеглицима: ђацима, студентима, народним посланицима, чиновницима и војницима. Према француским изворима, на територији Француске је до 1. јануара 1918. године боравило 17.000 Срба. Избор града где ће се школовати српска омладина зависио је од интересовања студената, али у већини случајева и од расположивих слободних места и уписних критеријума (Трговчевић, 2005, стр. 43–55). У току Првог светског рата највећи број српске деце наставио је школовање у Француској, о чему су одлуку донеле Народна скупштина Републике Француске и Влада у новембру и децембру 1915. године. Припреме за школовање отпочеле су у децембру те године (Митровић, 1984, стр. 289). Покретање иницијативе о школовању српских ученика у Француској потекле су од француског

посланика Андре Онора (André Honnorat), а реализоване су преговорима Љубомира Давидовића, који је био министар просвете у Влади Србије, и Огиста Боба, француског посланика у Краљевини Србији (Ђеранић, 2014, стр. 459). Послове око школовања и васпитања српске школске омладине у Француској вршило је Просветно одељење Министарства просвете Краљевине Србије, установљено у Паризу. Податке о раду и организацији Просветног одељења добијамо из *Уредбе о школовању и васпитању српске школске омладине у Француској* (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 1).

Просветно одељење – организација и функционисање

Просветно одељење је, према *Уредби*, вршило културне и просветне послове по упутствима Министарства просвете или чак по сопственој иницијативи уз одобрење Министарства. У надлежности Просветног одељења били су послови васпитања, школовања, одевања, као и лечења и распоређивања ученика/васпитача по школама. Особље Просветног одељења постављао је и разрешавао министар просвете, а чинили су га: шеф Просветног одељења, начелник, инспектор за вишу наставу, референт, референт за вишу техничку наставу, два инспектора за основну и средњошколску наставу, два секретара, протоколиста, благајник, књиговођа, три писара, један регистратор и архивар и један дактилограф. Ван Одељења радио је представник Просветног одељења на Корзици и инспектор српских основних школа у Алжиру (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 1).

Ученици су по доласку у Француску распоређивани у основне школе, више основне школе, учитељске школе, трговачке школе, лицеје и колеџе. Временом су отворени и матурски течајеви за ученике који су имали више од осамнаест година, а који по француском просветном закону нису могли да упишу средње школе (Ђеранић, 2014, 462–463). На основу указа о одликовању (Крст милосрђа) наставног особља ангажованог у Ајачиу (Корзика), сазнајемо да је у поменутом граду постојало неколико школа (основна школа, виша основна и учитељска), у којима су се образовали српски ученици. У школи „Ecole Normale” (Нормална школа за наставнике, тј. Школа за наставнике) ученици су се образовали за учитељски позив. У поменутој школи радиле су професорке Наке (Nacquet), Паолутоначи (Paoloutonacci) и Гамбеја (Mme Gambey), а управитељ више основне школе била је госпођа Бреј (Melle Breuil). Учитељице у учитељској школи биле су: Оранж (Orange), Виравели (Melle Viravelli), Ванони (Melle Vanoni), Сера (Melle G. Sérra) и наставнице Паулина Казанова (Pauline Casanova), Ана Казанова (Anna Casanova) (Архив Србије, МПс-По, ф. 36, р. 49/18). Све су оне на свој начин дале допринос образовању српске омладине.

Студенти

Један број студената се током трајања Првог светског рата школовао у Француској о трошку српске државе, док су се други школовали о трошку француске државе (Министарства просвете и лепих вештина) на основу Конвенције између француске и српске државе. Услове за пријем одређивало је француско Министарство просвете. Кандидате је бирало и предлагало Просветно одељење уз претходно одобрење Министарства просвете Краљевине Србије. За питомце француске државе Просветно одељење предлагало је ученике из сиромашних породица Србије са одличним и врло добрим успехом и примерним владањем. Један део српских студената техничара школовао се о трошку хуманог друштва „Nation Serbe en France” (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 1).

Право на упис студија имали су ученици који су завршили средњу школу и који су положили виши течајни испит.³ Услов за добијање стипендије за школовање у Француској коју је додељивало Просветно одељење био је положен виши течајни испит у Србији пре рата или у Француској за време рата. Такође, проходност су имали материјално угрожени ученици, као и они који су били без родитеља. Ученици који су желели да добију стипендију за школовање у Француској били су у обавези да поднесу писану молбу Просветном одељењу на основу које су приказивали имовно стање, регулисану војну обавезу и завршени ниво образовања. Добра страна добијања стипендије, осим финансијских момената, могла се сагледати и са аспекта редовног полагања колоквијума/испита, похађања вежби, часова француског језика, примерног владања, чиме су студенти били условљени. Академци су своје образовање завршавали полагањем завршног испита који је у оквиру одређене научне области имао одређен назив (докторски испит за медицинске науке, дипломски за техничке и лиценца за друштвено-хуманистичке науке) (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 2).

³ Матурско сведочанство садржало је информације о положеном вишем течајном испиту, али услед ратних прилика, привремени доказ о положеном вишем течајном испиту у Србији или у другим српским земљама била је и часна реч ученикова или писмено јемство двојице угледнијих српских грађанина. Просветно одељење је, на основу једног или другог јемства, издавало ученику привремено уверење (сертификат) о положеном вишем течајном испиту, са напоменом да је ученик дужан по повратку у домовину оригиналним документом потврдити истину о положеном вишем течајном испиту, у случају да не докаже није се признавало школовање у иностранству (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 2).

Школовање техничара

Упис српских студената у више техничке школе Француске није био организован због разлике у систему школовања техничара у Француској и Србији (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 2). Престижне техничке школе (*Ecole des Ponts et Chaussées*, *Ecole Centrale des Arts et Manufactures*) имале су високе уписне критеријуме којима нису могли да одговоре студенти из Србије. Наиме, у Француској је било развијено двостепено студирање у домену техничких наука, тј. студенти су у току прве и друге године студирали природне науке, а затим уписивали студије у области грађевинарства, машинства, хидроградње, рударства и сл. (Трговчевић, 2003, стр. 179, 182). Српски техничари су, у складу са уписним могућностима, могли уписати приватну школу *Ecole spéciale des Travaux Publics* (Техничка школа јавних радова) у Паризу и Аркеј-Кашану. Прва генерација уписана је школске 1916/1917. године и наставу је пратила по плану и програму поменуте школе. Свакако, студентима техничарима, који су због рата заостали у настави, пружена је могућност да одслушају градиво из математичких дисциплина и тек после тога да наставе редовну програмску наставу. Са циљем да се изврши изједначавање у студирању и полагању испита, Просветно одељење предало је дирекцији школе распоред предмета по семестрима изучаваних на Техничком факултету школске 1913/1914. године са захтевом да српски студенти од првог до шестог семестра слушају предавања по истом плану. Захтев је прихваћен, а тиме је дипломски испит положен у Француској давао право студентима на полагање државног инжењерског испита у Србији. У Школи техничких наука наставу су, поред француских наставника (професора, доцента, инжењера са свршеним државним испитом), могли држати и наставници из Србије (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 3). Потребно је истаћи да су се српски студенти образовали и на техничким факултетима у Француској, и то у Лиону, Нансију, Тулузу, Рену, Греноблу, Алжиру и Клермон-Ферану (Трговчевић, 2003, стр. 183).

Специјални матемајички течајеви

Током Првог светског рата у Француској је отворен специјални математички течај (*concours*) за дванаест српских студената у Клермон-Ферану. Поменута група студената образовала се у лицеју „Blaise Pascal”. Матуранти који су похађали специјалне математичке течајеве били су смештени у лицејске интернате као питомци Просветног одељења. Заправо, лицеј је пружао могућност уписа једне од виших француских техничких школа. Поред специјалног математичког течаја, организоване су и школе за матурске

течајеве, које су могли уписати студенти из Србије, који су школске 1913/1914. године свршили један од разреда у гимназији и били доброг владања. Дужина трајања течаја била је условљена годином завршетка разреда гимназије, тј. што је виши разред гимназије био, завршен течај је трајао мање и обрнуто. Примера ради, течај за ученике који су свршили 5 разреда гимназије, трајао је пуну школску годину (десет месеци). Ученици који су свршили осми разред гимназије пре 1912/1913. школске године, полагали су само испит зрелости (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 3).

Течајеве за гимназијску матуру и учитељски испит

Током лета 1916. године основана је у Жозијеу (Jausiers), у Француској, за српске ученике Војна школа, у којој су ђаци/војници, поред војне обуке, имали и течајеве за гимназијску матуру и учитељски испит. Исте године основана је у Ници интернатска школа за српске ученике, за полагање вишег течајног испита за гимназијалце који су били ослобођени војних обавеза. Школа је примала и српске ученике, који због узраста (после навршене 18. године) нису могли да остану у француским средњим школама. Просветно одељење је за ову групу ученика током 1916. године организовало матурске течајеве у Ворпену, Жозјеу, Аркеј-Кашану, Ници, Виривилу, Боли, Мон Дофену и Лоргу. Директор матурског курса у Аркеј-Кашану био је професор Риста Одавић.⁴ Један од студената који је положио државну матуру у поменутом граду био је Драгољуб М. Тодоровић, будући потпредседник града Београда (1936), правник који је студије права свршио у Паризу (*Оштинске новине*, 1936, стр. 213).

Течајеве за продужетак школовања и за учитељски испит

Српска школа за матурске течајеве у Ници организовала је течајеве за продужетак школовања и за учитељски испит. На вишем течајном испиту полагали су се предмети: Српски језик и књижевност (писмени и усмени испит), Математика (писмени и усмени испит), Француски и немачки језик (писмени и усмени испит), Латински / Нацртна геометрија, Општа и национална историја с географијом, Физика, Биологија и геологија. Наставни план за учитељске течајеве за учитељски испит обухватао је предмете:

⁴ Риста Одавић рођен је 1870. у Београду. Завршио је Велику школу у Београду. Био је гимназијски професор, књижевник, политичар, народни посланик, драматург Народног позоришта у Београду, начелник Уметничког одељења Министарства просвете и управник Државне архиве. Преминуо је 1932. године у Београду. Извор: <http://srpskaenciklopedija.org/>, приступљено 5. фебруара 2024.

Српски језик, Француски, Математика, Општа и национална историја, Физика, Природне науке, Психологија, Логика и Педагогија. Од усмених испита ослобођени су били ученици који су на писменим испитима и течају добили из свих предмета најмању оцену „врло добар” и уз то су били примереног владања (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 3). Ученице које су завршиле учитељски течај могле су касније наставити своје школовање у Лондону, за позив болничарке или санитетске помоћнице/надзорнице, у оквиру Одбора састављеног од угледних енглеских госпођа. Од кандидаткиња се тражило да буду образоване, интелигентне, васпитане и моралне. Прве препоручене кандидаткиње биле су: Даница Милосављевић, Милева Јевремовић, Марија Печеница, Милева Тутулић и Љубица В. Војиновић (Архив Србије, МПс, Г6, Ф.2, Р 49/9-18). Дародавац школе био је велики филантроп Џон Фротингхем, који је поводом одличног реда и рада месечно донирао 500 динара (Архив Србије, МПс ф22-р9-1918).

Лицеји, колеџи, грађанске и основне школе

Ученици који нису били старији од осамнаест година и који у Србији нису завршили пети или четврти разред гимназије за школску 1917/1918. годину школовање су настављали у француским лицејима, колеџима и грађанским школама (*Ecoles primaires supérieures*). Размештање српских ученика по лицејима, колеџима и грађанским школама, као и њихово отпуштање из школе, вршило је француско Министарство просвете у споразуму са Просветним одељењем. Школовање српских ученика у француским средњим школама финансирао је француско Министарство просвете, док је Просветно одељење финансирао одело и друге ситне ђачке потребе, као и трошкове лечења оболелих ученика. Поред француских наставника, у лицејима, колеџима и грађанским школама радили су и наставници из Србије, који су предавали Српски језик и националну историју, док су Веронауку, Француски језик, Математику, предмете из природних наука, писања и цртања предавали наставници из Француске. Школска година почињала је 1. октобра, а завршавала се 1. августа (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 3). Ученици су током школске године били ангажовани у глумачким, спортским и литерарним секцијама, што указује на организован и испуњен живот у избеглиштву (Николова, 2009, стр. 467).

Лечилишћа и одморишћа

Ратне прилике у Француској условиле су појаву разних болести, посебно туберкулозе, која је била раширена и међу српским ђацима и војницима

(Војни архив, П-5, К. 24, Ф. 1, Д. 22). Поред уточишта и помоћи, од велике користи била су лечилишта и одморишта за студенте. Просветно одељење у Паризу помогло је отварање санаторијума у Саланшу (1917) и ђачког одморишта у Ментону (Митровић, 1984, стр. 289). Лечење српских ђака у санаторијуму у Саланшу одобрило је Просветно одељење у Паризу. Велику помоћ у отварању санаторијума пружио је Комитет шкотских жена (Војни архив, П-5, К. 24, Ф. 1, Д. 22). Професор Сава Урошевић, шеф Просветног одељења у Француској, обавестио је Министарство просвете и црквених послова на Крфу 20. јануара 1918. године о отварању лечилишта:

„На Конференцији, одржаној 21. децембра ове године [1917] под председништвом г. главног Комесара у његовој Канцеларији, примио је к знању његово саопштење, да је постала дело, мисао и жеља Комитета Шкотландских Жена (Scottish Women's Hospitals), да се оснује један племенски санаторијум за наше ђаке [...]. [...] оснивањем овог новог санаторијума и својим намерама да га пренесе, после рата, у Србију, задужује нас новим дугом захвалности. Овај санаторијум почео је да прима туберкулозне 'guerissible' студенте, почетком фебруара ове године [1918].” (Архив Србије, МПс, ф23-р14-1918)

Санаторијум је био смештен у модерном хотелу у Саланшу и био је намењен ученицима оболелим од туберкулозе (Архив Србије, МПс, ф23-р14-1918). Први болесници били су ђаци из санаторијума на Корзици и Српског ђачког одмаралишта у Ментону. Сви који су оболели добијали су смештај, храну, одећу, као и стипендију у висини од 45 франака, од којих је 30 било за болничке трошкове, а 15 је било намењено болесницима. Поменути износ давало је француско Министарство унутрашњих послова (Архив Србије, МПс, ф23-р14-1918).

Велике заслуге за оснивање санаторијума припадају Ани Робертсон (Anna Robertson), изасланици Комитета шкотских жена. Организација је у санаторијуму била војничког типа. Ученици/болесници устајали су у 6 сати и добијали су велику шољу млека у постељи, доручак је био око 7 сати (кафа са млеком, хлеб са путером или једним ровитим јајетом). Ручак се служио у подне (супа, месо, воће или сир и црна кафа). Шољу чоколаде или какаа добијали су око 4 по подне. Вечера је служена у 7 сати (месо, компот). Сви болесници су у 9 сати одлазили у кревет и добијали у постељи шољу алпског млека (Архив Србије, МПс, ф23-р14-1918).

Управница болнице била је Александрина Матилда Макфејл (Alexandrina Matilda McPhail), специјалиста за туберкулозне болести. Ова искусна лекарка претходно је радила на Корзици у болници Комитета шкотских жена за лечење туберкулозних болесника (McLaren, 1919, стр. 242).

Први резултати прегледа оболеле деце од туберкулозе били су поражавајући. На предлог лекарке Александрине Матилде Макфејл у санаторијуму

су били смештени пацијенти код којих је болест могла да се излечи, укупно њих 70. За ученике код којих је болест узела маха инсталиране су нове бараке. Према речима Ане Робертсон, у санаторијуму је организован курс енглеског језика, а сваки болесник добијао је по један комад земље на коме је узгајао поврће и цвеће, а све са циљем држег и бољег опоравка (Архив Србије, МПс, ф23-р14-1918).

Одлуком министра просвете и црквених послова установљено је Ђачко одмориште (*Mison de repos*) у околини Ментона у које су се примали на опорављање слабуњави и анемични ученици, а на лечење они чије је здравље начето већ првим зачецима какве озбиљне болести. Управа Ђачког одморишта у Ментону је од оснивања 1917. године до 1. децембра 1918. године била самостална финансијска институција поверена српском Просветном одељењу, а од 1. децембра 1918. године лекарки Америчког црвеног крста, др Гледис Патрик (*Gladys Patric*). Њена управа трајала је до 12. јуна 1919. године. Одмориштем је управљао лекар-управник, кога је постављао министар просвете. Шеф болнице код српске деце у Ментону била је Мери Ламош (*Mary Lamosh*), пореклом Чехиња. За посвећеност је награђена Крстом милосрђа, у јуну 1918. године. Пре рада у Ментону, била је ангажована у Ници, по препоруци Џона Фротингама, великог филантропа из Америке (Архив Југославије, фонд др. 66, фасцикла др. 434, јединица описа др. 701).

Особље у Одморишту постављало је, као и наставника (васпитача), Просветно одељење, и то на предлог директора школе у Ници. Просветно одељење је ученицима који су примали стипендију, преко управе Одморишта, плаћало исхрану. Директор школе у Ници плаћао је управи Одморишта за своје ученике суму која се троши у интернату школе. Ученици из Лицеја и колеџа боравили су у Одморишту на терет буџета саме установе (*Српске новине*, 1917, др. 130, стр. 4). У Одмориште су ученици одлазили након обављеног лекарског прегледа. Ученике је у Одмориште упућивало Просветно одељење, а лекар-управник био је дужан сваког месеца да поднесе извештај Просветном одељењу и министру просвете о здравственом стању ученика. На основу извештаја добијали су се подаци о броју оболелих и њихова имена, број и имена оних који су између два извештаја ушли у Одмориште, број и имена оних који су за то време изашли, њихово здравствено стање у тренутку пријема у Одмориште и њихово стање здравља у моменту писања извештаја, трошкови лечења у времену између једног и другог извештаја. Одмориште је функционисало до 12. јуна 1919. године, када је започета евакуација свих опорављених и лако болесних ученика из Француске у Србију, док су теже болесни, којих није било више од десет, упућени у санаторијум у Саланшу. Имајући у виду да је број здраве деце био већи, одлучено је да се до краја јула укине Одмориште (Архив Југославије, фонд др. 66, фасцикла др. 434, јединица описа др. 701).

За извршење Конвенције о школовању српских ђака у Француској, закључене између српске и француске владе, био је задужен шеф Просветног одељења, те су његове надлежности од руководећих (управљања школама, универзитетским и средњошколским групама ученика и студената) преко административних (подношење извештаја о раду Просветног одељења) сезале до здравствених питања (упућивања оболелих ученика и студената у лечилишта (санаторијуме) и болнице). Шефу Просветног одељења у раду су помагали начелник, инспектори за средњу и вишу наставу, као и референти (*Српске новине*, 1917, бр. 130, стр. 1).

Закључак

Образовање српске омладине у Француској у периоду Првог светског рата не треба посматрати само кроз призму наставка школовања Срба у тешким годинама друге деценије XX века већ и са аспекта формирања стручњака који ће касније знањем у оквиру одређених области утицати на обнову и развој земље. Такође, на избор земље у којој ће српска омладина наставити образовање утицала је владајућа династија, тј. приближавање Србије земљама Антанте (Русија/Француска) од 1903. године. Почетком 1914. године све више студената одлазило је у земље политички блиске Србији, те не треба да изненађује податак да је током Првог светског рата највећи број српске деце наставио школовање у Француској. Одлуку су донеле Народна скупштина Републике Француске и Влада у новембру и децембру 1915. године. Послове око школовања и васпитања српске школске омладине у Француској вршило је Просветно одељење Министарства просвете Краљевине Србије, установљено у Паризу. Податке о раду и организацији Просветног одељења добијамо из *Уредбе о школовању и васпитању српске школске омладине у Француској*, на основу које се може закључити да су за српске ученике, који због узраста (после навршене 18. године) нису могли да остану у француским средњим школама, организовани чак и учитељски/математички течајеви, потом војне школе, како би се наставило образовање, али се може приметити и да је велики број студената упућен на француске факултете. Просветно одељење било је задужено за организацију образовања српске омладине током Првог светског рата. Шеф Просветног одељења бринуо је са групом блиских сарадника о спровођењу образовања, организацији и реализацији наставе у свим образовним институцијама за српску младеж у Француској. Можемо закључити да је улога Француске у образовању српске омладине у Првом светском рату била од великог значаја и да те године имају важну улогу у стварању будуће српске елите у новој држави.

Значај Просветној одељења у Француској за образовање и лечење српске омладине за време Првој светској рати

Извори

Архив Србије (АС)
 Министарство просвете у избеглиштву – Крф (1916–1924) (МПс)
 Архив Југославије (АЈ)
 Министарство просвете Краљевине Југославије (1918–1941) (66)
 Војни архив (ВА)
 Пописник бр. 5 – Ратна архива Министарства војног, са одељењима и установама, од 1914. до 1923. године.

Штампа

Српске новине, 130 (31. октобар, 1917)
Ойштинске новине, 16 (1936)

Рукописна грађа

Колаковић, А. (2015). *Француски и српски интелектуалци: сарадња и уједињаји (1894–1914)* (докторска дисертација у рукопису). Филозофски факултет, Београд.

Литература

Митровић, А. (1984). *Србија у Првом светском рату*. Београд: Српска књижевна задруга.
 Николова, М. (2009). *Школовање српских ђака у избеглиштву: Француска 1916–1918*. Београд: Педагошки музеј.
 Петровић, Д. (2011). *Француско-српски односи: 1800–2012*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
 Трговчевић, Љ. (2003). *Планирана елита: о студентима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*. Београд: Службени гласник.
 Трговчевић, Љ. (2005). Срби у Француској током Првог светског рата. У: М. Павловић и Ј. Новаковић (ур.), *Међународни научни скуп Српско-француски односи 1904–2004*. (стр. 43–55). Београд: Планирана елита.
 Ђеранић, Ј. (2014). Школовање српских ђака у Француској за време Првог светског рата. У: Ј. Ђирић и М. Ђорђевић (ур.), *Смо година од почетка Првој светској рати: Историјске и правне студије* (стр. 459–471). Београд: Завод за уџбенике.
 McLaren, E. S. (1919). *A History of the Scottish Women's Hospitals*. London: Hodder & Stoughton.
 Sretenović, S. (2009). Francusko-srpski odnosi u XIX i XX veku. *Međunarodni problem*, 61 (4), 536–558.

Milena Ž. ŽIKIĆ

University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Pharmacy
Novi Sad (Serbia)

Tanja Č. MILOSAVLJEVIĆ

Université Côte d'Azur
Nice (France)

The Importance of the Educational Department in France for the Education and Treatment of Serbian Youth During the First World War

Summary

The war in the Kingdom of Serbia led to life in exile after 1915. A large population of Serbian youth gathered in France, in addition to parliamentarians, officials, and soldiers. The education of the Serbian youth in France was organized by the Department of Education in Paris. The paper analyses the organization of the Department of Education in France during the First World War. We present the method of education and treatment of students.

Keywords: Department of Education in France; personnel; education of Serbian youth; courses; lyceums; colleges; hospitals.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).